

Гроші, фінанси і кредит

УДК 336.61

Пархета Людмила Віталіївна

аспірант кафедри страхування

Київського національного економічного університету

імені Вадима Гетьмана

Пархета Людмила Витальевна

аспирант кафедры страхования

Киевского национального экономического университета

имени Вадима Гетьмана

Parkheta Liudmyla

Postgraduate Student of the Department of Insurance of the

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

**МЕТОДИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В
УКРАЇНІ**

**МЕТОДЫ ФИНАНСОВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ОХРАНЫ ЗДОРОВЬЯ В
УКРАИНЕ**

**METHODS OF FINANCIAL PROVISION OF HEALTH CARE IN
UKRAINE**

Анотація. У статті розглянуто методи фінансового забезпечення системи охорони здоров'я України. Визначено переваги та недоліки методів фінансованого забезпечення системи охорони здоров'я України. Зазначено, що якість медичного обслуговування і стан здоров'я населення залежить від забезпеченості медичної галузі матеріально-технічними, трудовими, фінансовими ресурсами, а також від їх ефективного використання. Визначено, що фінансове забезпечення є одним із основних чинників, що впливає на розвиток медичної сфери й соціально-економічну

результативність галузі. У статті автором зроблено узагальнення тлумачень сутності фінансового забезпечення на основі виокремлення окремих позицій дослідників. Підкреслено, що сутність фінансового забезпечення визначається залежно від того, який аспект фінансової діяльності розглядає конкретний автор. Виявлено основні проблеми фінансового забезпечення охорони здоров'я в Україні. Зазначено, що проблеми ресурсного забезпечення галузі охорони здоров'я завжди актуальні для держави, для всього суспільства та кожного громадянина. Обґрунтовано необхідність удосконалення фінансового забезпечення охорони здоров'я України в умовах економічних трансформацій та доцільність подальшого розвитку системи медичного страхування. Зазначено напрями підвищення ефективності вітчизняної системи охорони здоров'я в Україні.

Ключові слова: *медичне страхування, охорона здоров'я, страхова медицина, фінансове забезпечення, фінансове забезпечення охорони здоров'я, фінансові ресурси.*

Анотація. *В статье рассмотрены методы финансового обеспечения системы здравоохранения Украины. Определены преимущества и недостатки методов финансируемого обеспечения системы здравоохранения Украины. Отмечено, что качество медицинского обслуживания и состояние здоровья населения зависит от обеспеченности медицинской отрасли материально-техническими, трудовыми и финансовыми ресурсами, а также от их эффективного использования. Определено, что финансовое обеспечение системы здравоохранения является одним из основных факторов, влияющим на развитие медицинской сферы и социально-экономическую результативность отрасли. В статье автором сделано обобщение толкований сущности финансового обеспечения на основе выделения отдельных позиций исследователей.*

Подчеркнуто, что сущность финансового обеспечения определяется в зависимости от того, какой аспект финансовой деятельности рассматривает конкретный автор. Выявлены основные проблемы финансового обеспечения здравоохранения в Украине. Отмечено, что проблемы ресурсного обеспечения отрасли здравоохранения всегда актуальны для государства, для всего общества и каждого гражданина. Обоснована необходимость совершенствования финансового обеспечения здравоохранения Украины в условиях экономических трансформаций и целесообразность дальнейшего развития системы медицинского страхования. Указано направления повышения эффективности отечественной системы здравоохранения в Украине.

Ключевые слова: *здравоохранение, медицинское страхование, страховая медицина, финансовое обеспечение, финансовое обеспечение здравоохранения, финансовые ресурсы.*

Summary. *The Article deals with the methods of financial provision of the health care system of Ukraine. The advantages and disadvantages of methods of financing of the health care system of Ukraine are determined. It is noted that the quality of medical care and the plight of health of the population depend the provision of the medical branch of material and technical, labor and financial resources and on their effective use. It has been determined that financial provision is one of the main factors that has affects development of the medical field and the socio-economic performance of the industry. Author in the Article generalizes the interpretation of the essence of financial provision on the basis of the selection of individual positions of researchers. It is emphasized that the essence of financial provision is determined depending on which aspect of financial activity is considered by the particular author. It is noted that problems of resource supply of the healthcare system are always relevant for the state, for the whole society and every citizen. The main problems of financial providing of*

health care in Ukraine are revealed. It is noted that problems of resource supply of the healthcare system are always relevant for the state, for the whole society and every citizen. The necessity of improvement of financial provision of health care in the conditions of economic transformations and expediency of further development of the system of medical insurance is substantiated. The directions of increase of efficiency of the national health care system in Ukraine are indicated.

Key words: *health care, insurance medicine, medical insurance, financial providing, financial providing of health, financial resources.*

Постановка проблеми. В Україні, як і в більшості країн світу, охорона здоров'я визнана одним із пріоритетних напрямів діяльності держави, який має надзвичайно важливе соціальне, економічне та суспільне значення. Оскільки якість медичного обслуговування та стан здоров'я населення залежать від рівня забезпеченості закладів охорони здоров'я матеріально-технічними, трудовими, фінансовими ресурсами та ефективності їх використання, ця система завжди потребує великих ресурсних вкладень. Це означає, що проблеми ресурсного забезпечення галузі охорони здоров'я завжди актуальні для держави, для всього суспільства та кожного громадянина [1, с. 140].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти фінансового забезпечення охорони здоров'я висвітлені у наукових працях вітчизняних учених Я. Бuzдуган [8], Іванов Ю.Б. [20], О. Кириленко [7], В. Лехан [19], З. Лободіна [13], Л. Ляховченко [21], В. Опарін [4], Я. Радиш [21], О. Романенко [5], В. Федосов [6], С. Юрія [9] та ін. Разом з тим, реформування вітчизняної галузі охорони здоров'я вимагає подальших досліджень джерел її фінансового забезпечення та пошуку шляхів оптимізації зазначених джерел за умов соціально-економічної кризи, в якій перебуває наша країна.

Формулювання цілей статті. Дослідження методів фінансового забезпечення системи охорони здоров'я України, пошук шляхів його вдосконалення за умов реформування медичної галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Забезпечення належного рівня здоров'я населення є пріоритетним завданням будь-якої держави, її системи охорони здоров'я. Згідно Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», охорона здоров'я – «це система заходів, які здійснюються органами державної влади та органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами, закладами охорони здоров'я, медичними та фармацевтичними працівниками і громадянами з метою збереження та відновлення фізіологічних і психологічних функцій, оптимальної працездатності та соціальної активності людини при максимальній біологічно можливій індивідуальній тривалості її життя» [18].

Медична галузь – найбільш чутлива соціальна, політична та економічна сфера будь-якої держави, що є частиною національної культури й має відношення до всього суспільства.

Система охорони здоров'я в Україні в організаційному сенсі являє собою комплексну систему, яка повинна ґрунтуватися на принципах ефективної взаємодії багатьох центральних органів влади на рівні Міністерств охорони здоров'я, фінансів, економіки, соціальної політики, освіти і науки, з питань надзвичайних ситуацій та інших міністерств та відомств [2].

Варто зазначити, що в економічному аспекті стан, ефективність та перспективи розвитку галузі охорони здоров'я значною мірою залежать від її фінансового забезпечення.

Фінансове забезпечення є одним із основних чинників, що впливає на розвиток медичної сфери й соціально-економічну результативність галузі. Кожна країна прагне удосконалити існуючу систему шляхом перетворень,

які б сприяли збереженню та зміцненню здоров'я населення, підвищенню ефективності діяльності лікувально-профілактичних закладів [3, с. 178].

Термін «фінансове забезпечення» в економічній літературі вживається доволі часто. Узагальнення тлумачень сутності фінансового забезпечення дає підстави виокремити наступні позиції дослідників (табл. 1).

Таблиця 1

Науково-методичні підходи до трактування поняття «фінансове забезпечення»

Автор	Визначення поняття
В. Опарін [4]	Фінансове забезпечення – це: «Структурна підсистема фінансово-кредитного механізму, система джерел і форм фінансування розвитку економічної та соціальної сфер суспільства»
О. Романенко [5]	Фінансове забезпечення – це: Фінансовий метод (яким також є фінансове планування, оперативне управління, фінансовий контроль, фінансове регулювання). Фінансові методи віднесені до основних елементів фінансового механізму.
В. Федосов [6]	Фінансове забезпечення – це: «Система джерел і форм фінансування розвитку економічної і соціальної сфери».
О. Кириленко [7]	Фінансове забезпечення – це: «Один із методів фінансового механізму, покликаною забезпечувати розподільчі та перерозподільчі процеси з метою утворення доходів і фондів коштів».
Я. Буздуган [8]	Фінансове забезпечення – це: «Метод фінансового механізму, за допомогою якого формують і використовують фонди коштів і який характеризує зміст впливу фінансів на різні аспекти розвитку суспільства»
С. Юрій [9]	Фінансове забезпечення – це: «Формування цільових грошових фондів суб'єктів господарювання в достатньому розмірі та їхнє ефективне використання».

Джерело: складено автором

Як бачимо, сутність фінансового забезпечення, здебільшого, визначається залежно від того, який аспект фінансової діяльності на макро- або мікрорівні розглядає конкретний автор.

Спираючись на трактування цього поняття вітчизняними ученими-економістами, можемо стверджувати, що фінансове забезпечення – це метод фінансового механізму, що визначає джерела, принципи та форми функціонування та фінансування розвитку економічної та соціальної сфер

суспільства, в тому числі – галузі охорони здоров'я. В системі охорони здоров'я під методом фінансування ми розуміємо, і нашу думку підтримують інші дослідники [8, с. 27], спосіб розподілу фінансових ресурсів від фондоотримувача до медичної установи (у т.ч. сімейного або приватного лікаря), що виступає надавачем медичної допомоги.

Світова практика використовує такі методи фінансування закладів охорони здоров'я як кошторисний, програмно-цільовий, оплата наданих медичних послуг. Програмно-цільовий та кошторисний методи дотепер є основними для фінансування закладів охорони здоров'я в Україні [10, с. 221].

Кошторисне фінансування – це виділення коштів на утримання закладів, установ і організацій, виконання певних програм і реалізацію певних заходів на підставі спеціального фінансового документа – кошторису [4, с. 309].

Саме кошторисне фінансування є традиційним та найбільш поширеним в Україні методом фінансування закладів охорони здоров'я. До переваг кошторисного фінансування відноситься можливість достатньо чіткого прогнозування видатків (за відсутності інфляції), контролю за цільовим витрачанням коштів і обмеження їх абсолютного розміру. Нормативи витрачання коштів, затверджені МОЗ, чітко визначають структуру фінансування окремих поліклінік та лікарень. У тих же випадках, коли потрібно створити дієвий стимулюючий механізм, який би пов'язував обсяги фінансування з досягнутими результатами, переваги цього методу перетворюються на недоліки. По-перше, кошторисне фінансування не дозволяє оперативно змінювати розміри коштів, необхідних для виконання певного обсягу робіт у разі його зміни, оперативно маневрувати коштами. У керівництва медичних закладів не залишається управлінської гнучкості, щоб оптимізувати їх діяльність, скорочувати неефективні видатки та запроваджувати інноваційні, не передбачені типовими настановами,

організаційні практики. По-друге, відсутні стимули для будь-якого покращення роботи закладу, адже отримання фінансування жодним чином не залежить від результатів діяльності (ані від кількості наданих послуг, ані від їх якості), гроші з бюджету закладу охорони здоров'я - бюджетній установі надаються лише на підставі того, що ця установа існує, а заробітна плата її персоналу - за вихід на роботу та відпрацьований час в межах окремих статей кошторису [13].

Програмно-цільовий метод – метод управління бюджетними коштами для досягнення конкретних результатів за рахунок коштів бюджету із застосуванням оцінки ефективності використання бюджетних коштів на всіх стадіях бюджетного процесу [11].

Програмно-цільове фінансування передбачає визначення об'єктів, чітких цілей фінансування і необхідних ресурсів, дозволяє уникнути нецільового використання бюджетних коштів. Воно спрямоване на результативне їх витрачання та передбачає персональну відповідальність керівників закладів охорони здоров'я за досягнення соціальних результатів бюджетних програм. Цінність цільового програмного фінансування полягає в тому, що воно дозволяє підходити до виконання програми комплексно. Характерними ознаками програмно-цільового методу, як зазначають С.І. Юрій, В.І. Стоян, О.С. Даневич, є: зосередженість на результатах, які мають бути досягнуті внаслідок виконання програм; можливість оцінки наслідків бюджетних рішень у процесі їх прийняття; посилення відповідальності за витрачання бюджетних коштів; можливість проведення ґрунтовного аналізу витрат бюджетних коштів на основі показників результативності; забезпечення прозорості бюджетного процесу [9, с. 59]. Негативною особливістю програмно-цільового методу фінансування є те, що воно здійснюється за залишковим принципом: при нестачі бюджетних коштів призупиняється, в першу чергу, фінансування цільових програм.

Фінансування в формі оплати наданих медичних послуг є найточнішим методом визначення витрат. Воно може здійснюватися як залежно від передбачуваного (запланованого), так і від фактичного обсягу наданих послуг і базується на розрахункових цінах (тарифах). Формування механізму ціноутворення на медичні послуги є однією з найважливіших проблем функціонування ринку медичних послуг в Україні, оскільки, з одного боку, вартісна оцінка медичної допомоги стала особливо потрібною у зв'язку з реформуванням сфери охорони здоров'я («гроші ходять за пацієнтом»), а з іншого – з очевидною необхідністю запровадження медичного страхування, яке може бути ефективним методом фінансування галузі охорони здоров'я лише за наявності показників вартості медичних послуг, які визначають величину страхових внесків. В той же час питання, пов'язані з ціноутворенням, далеко не вирішені. Насамперед це стосується методичних аспектів проблеми, з яких найбільш важливі такі:

- відсутність єдиного методичного підходу до формування цін;
- розбіжності в питанні про те, який вид витрат повинен бути покладений в основу визначення рівня цін (фактичні або такі, які забезпечують встановлені стандарти лікування хворих тощо);
- відсутність єдиної точки зору відносно вибору одиниці виміру обсягу наданих медичних послуг, що необхідно для фінансування установ охорони здоров'я;
- спірним залишається питання про те, чи повинні бути ціни єдиними для одних і тих же видів медичних послуг, чи вони повинні диференціюватися залежно від рівня надання і економічних умов функціонування медичного закладу, чи встановлюватися для кожного закладу охорони здоров'я індивідуально;
- не вирішено, яким чином враховувати різну оснащеність одних і тих самих типів закладів при розробці ціни послуги [12, с. 134].

На сьогодні в Україні найважливішим пріоритетом державної політики проголошено збереження та зміцнення здоров'я нації на підставі проведення реформування сфери охорони здоров'я в цілому, з метою підвищення доступності та якості медичної допомоги. Так, у 2016 р. була розроблена та схвалена Кабінетом Міністрів України Концепція реформи фінансування системи охорони здоров'я. Її реалізація відбувається трьома етапами: підготовчий етап (2017 р.), етап впровадження (2018-2019 рр.) та етап інтеграції (2020 р.). Медична реформа офіційно розпочалася в нашій країні з 2018 р.

28 грудня 2017 року Президент України підписав закони, які мають започаткувати якісні зміни у системі охорони здоров'я України. Перший - Закон України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» змінює модель фінансування медицини державою та запроваджує принцип «Гроші йдуть за пацієнтом», що означає отримання фінансування у вигляді оплати медичних послуг, наданих конкретному пацієнту. Другий - Закон України «Про підвищення доступності та якості медичного обслуговування у сільській місцевості» - створює додаткові можливості для розвитку сільської медицини [17].

Ухвалений Урядом пакет підзаконних актів дає змогу запроваджувати зміни у наданні первинної медичної допомоги (в рамках першого етапу медичної реформи). У рамках цього етапу в 2018 році на українських пацієнтів, медичних працівників та медичні заклади чекають такі зміни:

– I етап. Автономізація медичних закладів первинної медичної допомоги (ПМД): амбулаторій, поліклінік. Тобто, медичні заклади будуть самостійно розпоряджатися отриманими від держави коштами і будуть зацікавлені надавати більш якісні медичні послуги.

– II етап. Пацієнт має обрати свого лікаря для отримання первинної медичної допомоги, незалежно від місця реєстрації чи проживання («приписна кампанія») та укласти з ним договір Особи, які не укладуть

такого договору, мають сплачувати вартість медичної допомоги за власний рахунок.

– III етап. Заклади ПМД поступово будуть переходити на контрактне фінансування з боку держави за принципом «Гроші ходять за пацієнтом», при цьому частково отримуючи кошти за «старими» умовами. Фінансування закладів вторинної і третинної ланки в 2018 році не зміниться.

Виходячи з вищезазначеного, ми схильні погодитися з думкою В. Пашкова, що в Україні здійснюються спроби урізати бюджетні витрати на охорону здоров'я і за рахунок запровадження платної медицини, що тим самим порушує не лише конституційні гарантії щодо права громадян на охорону здоров'я, а й вимоги міжнародних інституцій [14, с. 3].

На нашу думку, платні послуги за прийнятними для переважної більшості населення цінами могли б надаватися за допомогою розвитку в країні страхової медицини. Зауважимо, що страхова медицина — це система організації фінансування охорони здоров'я за допомогою коштів, що накопичуються у резервах спеціалізованих страхових компаній, які здійснюють медичне страхування [15, с. 236].

Поетапне запровадження системи обов'язкового медичного страхування, яка має забезпечити формування принципово нової, адаптованої до ринкової економіки, галузі охорони здоров'я; формування нової медичної інфраструктури; створення прозорих механізмів правових, соціально-економічних і фінансових взаємовідносин між виробниками та споживачами медичних послуг, ми вважаємо одним із напрямів підвищення ефективності вітчизняної системи охорони здоров'я в Україні, а також альтернативним джерелом її фінансового забезпечення.

Висновки з даного дослідження. Система охорони здоров'я нашої країни вже багато років перебуває у стані кризи. Вона виявилася неспроможною забезпечити громадянам їх конституційні права щодо отримання безоплатної медичної допомоги, оскільки якість медичного

обслуговування та стан здоров'я населення залежать від рівня забезпеченості закладів охорони необхідними фінансовими ресурсами.

Головний чинник кризового стану медичної галузі – хронічне недофінансування і, разом з тим, нераціональне використання бюджетних коштів. Реформування галузі передбачає перехід від методу бюджетного кошторисного фінансування до методу фінансування галузі виходячи з вартості наданих медичних послуг. Проте поки що одним з головних джерел фінансування охорони здоров'я в Україні є кошти населення.

На нашу думку, реформа несе в собі загрозу подальшого перекладення оплати вартості медичних послуг на громадян, що зробить медичну допомогу недоступною для переважної більшості населення України. За цих умов єдиним виходом із складної фінансової ситуації вбачається перехід до страхової медицини і запровадження страхового методу фінансування медичної галузі на основі обов'язкового медичного страхування.

Література

1. Портна О.В. Практичні проблеми фінансування охорони здоров'я в Україні / О. В. Портна // Вісник Харківського політехнічного інституту. - №45. – 2012 р. – С. 140.
2. Куцак Ю. Г. Фінансування охорони здоров'я та медичне страхування в Україні / Ю. Г. Куцак [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rusnauka.com/Medecine>
3. Мокрицька А. Б. Фінансове забезпечення охорони здоров'я України: теоретична концептуалізація та проблеми організації / Мокрицька А. Б. // Наука й економіка - № 4 (36). – 2014. – С. 177.
4. Опарін В.М. та ін. Бюджетна система: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. - 2-ге вид., перероб. і доп. / В.М. Опарін, В.І. Малько, С. Я. Кондратюк, Г. Б. Коломієць. - К.: КНЕУ, 2002. – 336 с.

5. Романенко О.Р. Фінанси : [підручник] / О.Р. Романенко. –]4-е вид.]. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 312 с.
6. Бюджетний менеджмент : підручник / [В. Федосов та ін.] ; за заг. ред. В. Федосова. –К. : КНЕУ, 2004. – 864 с.
7. Кириленко О.П. Фінанси (Теорія та вітчизняна практика) : навч. посібник / О.П. Кириленко. – Тернопіль : Астон, 2002. – 212 с.
8. Буздуган Я. Поняття, принципи, форми фінансового забезпечення охорони здоров'я в Україні / Я. Буздуган // Віче. – 2008. – № 9–10. – С. 26–28.
9. Юрій С.І., Стоян В.І., Даневич О.С. Казначейська система: Підручник. – 2-ге вид. змін. й доп. – Тернопіль: Карт-бланш, 2006. – 818 с.
10. Артус М. М. Бюджетна система України : навч. посіб. / М. М. Артус, Н. М. Хижа. - К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2005. - 220 с.
11. Бюджетний кодекс України від 8.07.2010 року № 2456-VI (зі змінами та доповненнями).
12. Лободіна З.М. Сучасні підходи до ціноутворення в галузі охорони здоров'я / Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Економіка. - 2004. - №17. - С. 133-136.
13. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2016 р. № 1013-р Про схвалення Концепції реформи фінансування системи охорони здоров'я [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1013-2016-%D1%80>
14. Пашков В. М. Правове забезпечення реформування сфери охорони здоров'я / В. М. Пашков // Український медичний часопис. – 2017. – № 2. – С. 1–6.
15. Бігдаш В.Д. Страхування: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В.Д. Бігдаш. — К.: МАУП, 2006. — 448 с.

16. Рожков Г. С. Поняття та форми фінансування системи охорони здоров'я в Україні / Г. С. Рожко // Економіка та держава. – № 7. – 2010. – С. 76.
17. Президент України підписав закон про медичну реформу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uozkmr.kr.ua/aktualno/medichna-reforma/560-prezident-ukrayini-pdpisav-zakon-pro-medichnu-reformu.html>
18. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>
19. Лехан В. М. Нові механізми оплати медичних послуг та умови їх запровадження / Лехан В. М. // Сімейний лікар. – 2005. – Вересень. – 176 с.
20. Іванов Ю. Б. Особливості фінансового забезпечення сфери охорони здоров'я в Україні / Іванов Ю.Б., Бережна Ю.В. // Ефективна економіка. – 2014. - №11. – С. 43-45.
21. Радиш Я. Ф. Основні проблеми фінансування системи охорони здоров'я в дослідженнях українських науковців / Радиш Я.Ф., Ляховченко Л.А., Поживілова О.В. // Економіка та держава. – 2011. - №1. – С. 90-95.

References

1. Portna O.V.. Praktychni problemy finansuvannja okhorony zdorov'ja v Ukraini [Practical problems of financing health care in Ukraine] / O.V. Portna. // Visnyk Kharkivskogho politekhnichnogho instytutu. - #45. – 2012 r. – st. 140.
2. Kucak Ju. Gh. Finansuvannja okhorony zdorov'ja ta medychne strakhuvannja v Ukraini [Financing health care and health insurance in

- Ukraine] / Ju. Gh. Kucak [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.rusnauka.com/Medecine>
3. Mokrycjka A. B. Finansove zabezpechennja okhorony zdorov'ja Ukrajiny: teoretychna konceptualizacija ta problemy orghanizaciji[Financial support of Ukrainian health care: theoretical conceptualization and organization problems] / Mokrycjka A. B.// Nauka j ekonomika - # 4 (36). – 2014. – st. 177.
 4. Oparin V.M. ta in. Bjudzhetna systema:Navch.-metod. posibnyk dlja samost.vyvch. dysc. - 2-ghe vyd., pererob. i dop./ V.M. Oparin, V.I. Maljko, S.Ja. Kondratjuk, Gh.B. Kolomijecj.- K.: KNEU, 2002. – 336 s.
 5. Romanenko O.R. Finansy : [pidruchnyk] / O.R. Romanenko. – [4-e vyd.]. – K. : Centr uchbovoji literatury, 2009. – 312 s.
 6. Bjudzhetnyj menedzhment: pidruchnyk / [V. Fedosov ta in.] ; za zagh. red. V. Fedosova. –K. : KNEU, 2004. – 864 s.
 7. Kyrylenko O.P. Finansy (Teorija ta vitchyznjana praktyka): navch. posibnyk / O.P. Kyrylenko. – Ternopilj : Aston, 2002. – 212 s.
 8. Buzdughan Ja. Ponjattja, pryncypy, formy finansovogho zabezpechennja okhorony zdorov'ja v Ukraini[Concepts, principles, forms of financial provision of health care in Ukraine] / Ja. Buzdughan // Viche. – 2008. –# 9–10. –S. 26–28.
 9. Jurij S.I., Stojan V.I., Danevych O.S. Kaznachejsjka systema: Pidruchnyk. – 2-ghe vyd.zmin. j dop. – Ternopilj: Kart-blansh, 2006. – 818 s.
 10. Artus M. M. Bjudzhetna systema Ukrajiny : navch. posib. / M. M. Artus, N. M. Khyzha. - K. : Vyd-vo Jevrop. un-tu, 2005. - 220 s.
 11. Bjudzhetnyj kodeks Ukrajiny vid 8.07.2010 roku # 2456-VI(zi zminamy ta dopovnennjamy).
 12. Lobodina Z.M. Suchasni pidkhody do cinoutvorennja v ghaluzi okhorony zdorov'ja [Modern approaches to pricing healthcare]// Naukovi zapysky

- Ternopil'skogo derzhavnogo pedagogichnogo universytetu imeni Volodymyra Ghnatjuka. Serija: Ekonomika. - 2004.-#17.- S.133-136.
13. Rozporjadzhennja Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 30 lystopada 2016 r. # 1013-r Pro skhvalennja Konceptiji reformy finansuvannja systemy okhorony zdorov'ja - [Elektronnyj dostup] - <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1013-2016-%D1%80>
14. Pashkov V. M. Pravove zabezpechennja reformuvannja sfery okhorony zdorov'ja [Legal framework for reforming health care]/ V. M. Pashkov. // Ukrain'skij medychnyj chasopys. - 2017. - # 2. - S. 1-6.
15. Bighdash V.D. Strakhuvannja: navch. posib. dlja stud. vyshh. navch. zakl. / V.D. Bighdash. — K.: MAUP, 2006. — 448 s.
16. Gh. S. Rozhkov. Ponjattja ta formy finansuvannja systemy okhorony zdorov'ja v Ukraini [Concept and forms of financing of health care system in Ukraine]/ Gh. S. Rozhko // Ekonomika ta derzhava - # 7. - 2010. - st. 76
17. <https://uozkmr.kr.ua/aktualno/medichna-reforma/560-prezident-ukrayini-pdpisav-zakon-pro-medichnu-reformu.html>
18. Zakon Ukraini «Osnovi zakonodavstva ukraini pro oxoronu zdorov'ja» - rezhim dostupu: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>
19. Lehan V. M. Novi mehanizmy oplaty medychnyh poslug ta umovy jih zaprovadzhennja [New mechanisms for payment of medical services and conditions for their introduction]/ Lehan V. M. // Simejnyj likar. - 2005. - Veresen'. - 176 s.
20. Ivanov Ju.B. Osoblyvosti finansovogo zabezpechennja sfery ohorony zdorov'ja v Ukraini [Features of the financial support of the health care sector in Ukraine]/ Ivanov Ju.B., Berezhna Ju.V. // Efektyvna ekonomika. - 2014. - №11. - st. 43-45.
21. Radysh Ja.F. Osnovni problemy finansuvannja systemy ohorony zdorovja v doslidzhennjah ukrajins'kyh naukoviciv [The main problems of financing health care system in researches of Ukrainian scientists] / Radysh Ja.F.,

Ljahovchenko L.A., Pozhyvilova O.V. //Ekonomika ta derzhava. – 2011. -
№1. – st. 90-95.